

DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh413>

HADRAMUT MESELESİ*

Rumbeyoğlu Fahreddin - Mehmed Nabi

Aktaran: Ünal TAŞKIN**

Hadramut hakkında Hariciye Nezareti evrakında hiçbir malumat mevcut olmadığından bu babda en ziyade tafsilatı muhtevi olan İngilizce ansiklopediye müracaat ile iktibas edilmiştir.

Hadramut, Arabistan'ın güney sahilinde olup batısında Yemen Vilayeti, doğusunda Umman ve kuzeyinde Dahne (Dahna) Çölü ile çevrilidir. Hadramut Vadisi, oldukça dar olmakla birlikte sahile kadar uzanır. Şir (Shihr) ve Mukalla (Mukalla) önemli şehirler olup aynı zamanda limana da sahiptirler. Küçük balıkçı köyleri olan Kuseyr (Kusair) ve Rayda'dan (Raida) iç bölgelere doğru dağ eteklerine yakın bazı küçük köyler bulunur ve bu köyler ilkbahar selleriyle sulanır. Sahildeki vadinin arkasındaki dağlar Yemen'den Hadramut Vadisi'ne ve oradan da Umman'a kadar uzanır. Başlıca şehirleri Sicim (Saigim), Şibam ve Tariba (Shibam ve Tariba), Tarim el-Gurfa (Tarim el-Ghurfa), el-Guraf (el-Ghuraf) ve vaktiyle mühim olan el-Karm Kabr-i Hud'dur (el-Karm Kabr Hud). Kabri Salih ve Kabr-i Hud mezarları kutsal kabul edilir ve her sene birçok hacı tarafından ziyaret edilir.

Hadramut adı pek eski olup Tevrat'ta Yoktanoğulları- Hazar, Hadomar mavath şeklinde geçer. Yunan coğrafyacıları ise Adramit (Adramytte) ve Hadramotit'den (Chadramotites) bahseder. Dunvan'ın batısındaki Adim ve Hadramut Vadisi'nde keşf edilen çeşitli harabeler, vaktiyle buranın mamur ve medeniyete sahip olduğuna işaret eder.

Hadramut ahalisi olan Hadramiler (çoğulu Hadraim), güneybatı kavimlerinin neslindedir. Hadramiler kendi soylarının Yarab b. Kahtan'a

* Bab-ı Ali Hariciye Nezareti, Hadramut Meselesi, İstanbul, Matbaa-i Amire, 1334.

** Yrd. Doç. Dr., Adıyaman Üniversitesi Tarih Bölümü.

dayandığı iddiasındadırlar. Bununla birlikte, burada peygamber neslinden birçok sadat bulunmaktadır. Şehirlerde yaşayan insanlar, kuzey kavimlerinin ve Afrika kökenlilerin karışımından ibarettir. Van der Beg, Hadramut'un nüfusunu, Mahra ve Gara dâhil, 150.000 olarak tahmin etmiştir. Bunun 50.000'i Şibam ile Tarim arasında, 25.000'i Dunvan'da, 25.000'i Şir Mukalla ve sahil köylerinde ve 50.000'i de kırsal alanın çeşitli yerlerinde sakindir.

Hız. Hüseyin'in soyundan gelen eşraf, sayıca fazla olmalarının yanı sıra, halktan saygı da görürler. Bunlar bir kaç aileden oluşmakla birlikte, reisleri Munsib olarak adlandırılır. Halkın ruhanî önderi kabul edilir ve çoğu zaman evliya gibi kutsanırlar. Aynatlı eş-Şeyh Ebu Bekr, Saygunlu Sakkaf ve Şirli el-İdris, en ileri gelen ailelerdir. Bu aileler, silah taşımaz, ticaret, ziraat ve sanatla uğraşmazlar. Arazi sahibi olduklarından ziraat için ya esir ya da gündelikli amele çalıştırlar. Diğer insanlara göre daha terbiyeli ve medenidirler. Dinî vecibelerini büyük bir özen ile yerine getirirler. Atalarının sahip oldukları kutsiyete istinaden hem dinî hem de dünyevî meselelerde söz sahibidirler.

Kabile mensupları, Arabistan'ın diğer yerlerinde olduğu gibi burada da çoğunluğu oluşturur. Bunlar ergenlik çağına gelince silah taşımaya başlarlar. Bazı kabileler şehirlerde, bazı kabileler köylerde, bazıları ise kendilerine ait olduğu kabul edilmiş arazilerde konargöçer (hal-i bedevî) olarak yaşar. Bu kabilelerde çeşitli şube ve ailelerden oluşur. Her birinin yanında bir reis ya da Ebu (baba) bulunur. Kabilenin reisine ise Mukaddem veya Sultan adı verilir. Reisin sözünün geçerliliği şahsiyeti ölçüsündedir. Reisler, barış veya savaş zamanlarında kabilenin önderidirler. Fakat kabile üyeleri reisin tebaası değildir. Sultan sadece onların yardımıyla hükmeder.

Hâlihazırda Hadramut'un en nüfuzlu kabilesi, batıya doğru yayılmış olan Yafa kabilesinin bir kolu olan Kayti (Kaiti) kabilesidir. Yağmacı olan bu kabile, civardaki yağma faaliyetleri sonucu Sadatın daveti üzerine kendilerini fiilen bölgenin hâkimi ilan etmiştir. Sahildeki nahiyeler, Şir ve Mukalla şehirleri ile daha içeride olan Şibam, Hamra ve Hacre, onların denetimindedir. Ailenin reisi büyük bir servet biriktirmiştir. Hindistan'daki Haydarabad nizamının hizmetinde Yamadu (Yamadou) veya Arap kabile üyelerinden oluşmuş kıtanın kumandanı olarak gayet üst bir mevkiye terfi etmiştir. Kabile üyelerinin çoğu servet elde etmek için dışarıya giderler. Kasiri (Kathiri) kabilesi, Hadramut'un en kuvvetli kabilesi idi. Bu kabile Hadramut Vadisi'nin en zengin kısmında Saygun, Tarim ve el-Guraf şehirlerinde meskûndurlar. Kayti ve Kasiri reisleri Aden valisi vasıtasıyla İngiltere ile siyasi ilişkiler kurmuşlardır.

Hadramut Meselesi

Amudi, Nahdi, Avrami ve büyük vadide batı Dunvan'da Tanuni, köylere mutasarrıf olan başlıca kabilelerdir.

Manahli, Hamimi, Sayban kabileleri sahil ile vadi arasındaki dağlarda meskündür. Şehir ahalisi sadat ve kabile üyelerinden farklı olarak serbesttirler. Silah taşımazlar fakat ticaretle, sanatla ve tarımla uğraşırlar. Himayesinde yaşadıkları reislerin kabilelerine bağlıdırlar. Ahalinin çoğunluğunu, sahilde esir ticareti yapılan zamanlarda getirilmiş Afrikalılar oluşturur. Esirler diğer İslam ülkelerinde olduğu gibi gayet iyi muamele görür ve genelde güvenilir mevkilerde istihdam edilirler.

Yukarıda ifade edildiği gibi Arapların çoğu Hadramut'tan dışarıya gider. Kayti kabilesinin üyeleri Hindistan'da Haydarabad askerleri içinde hizmet ederler. XIX. yüzyılın sonlarından itibaren Hollanda sömürgelerinden Sumatra ve Cava adalarına büyük miktarda göç etmişlerdir.

1885'te Van der Beg tarafından tutulan ve 1887'de Hollanda Doğu Hindistan hükümeti tarafından verilen rapora göre, Sumatra ve Cava'da, Arabistan doğumlu 2.500; Sumatra ve Cava doğumlu 20.000 Arap bulunmaktadır.

İlk gelenlerin tamamı Tarim ile Şiban arasında ve Hadramut Vadisi'ndeki şehirlerdendir. Şir ile Mukalla şehirleri, Kızıl Deniz, Basra Körfezi, Aden, Dabar ve Maskat limanlarıyla büyük miktarda ticaret yapar. Bu ticaretin büyük kısmı İranlıların, bir kısmı ise İngiliz Hind tüccarlarının elinde olup bunlar Hadramut'a yerleşmişlerdir. Başlıca ithalat buğday, pirinç, şeker vesaireden ibarettir. İhrac ürünler ise bal ve tütün ile iç bölgelerdeki şehirlerden getirilen mensucat ve boyadan oluşmaktadır. Mahra bölgesi Hadramut'a ek olarak sahilde Sihut ve doğuya doğru Kamar körfezine kadar uzanır. Sahili Mirbat'tan başlar ve orada son bulur. Sokotra dahi kendisine ait olan Mahra sultanı, fakir ve birkaç haneden ibaret olan Kışim'de (Kishim) yaşar.

Sabtah binalarının harabeleri Mösyö Beul tarafından keşf edildiğinde, Hor Roy'da (Khor Roi) bir de küçük liman bulunmuştur. Bu limanın eski Muska (Moscha) olduğu söylenmektedir. Hadramut'ta merkezî bir yönetim olmamakla birlikte her şehir veya kasabada müstakil bir şeyh veya emir vardır.

Hükümet-i seniyyenin Hadramut'u işgal ettiğine dair herhangi bir bilgi yoktur. Fakat İngilizce ansiklopediye göre, Hadramut'un ileri gelen kabile reisleri Aden Valisi vasıtasıyla İngiltere ile siyasi ilişkilere girmişlerdir.

Aden ve dokuz nahiye sınırının tasdikinde Hakkı Paşa hazretleri ile Sir Edward Grey arasında 9 Mart 1913 tarihinde Londra'da imzalanan

Ünal Taşkın

mukavalename ve ek olarak hazırlanan protokolle Hadramut zımnen İngiltere'nin nüfuz alanında sayılmıştır.

Bab-1 Ali 11 Mart 1917